

Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK 781.1(092) ŽGANEC
Primitljeno: 14.11.1990.

ČETIRI RAZDOBLJA U ETNOMUZIKOLOŠKOM RADU VINKA ŽGANCA

JERKO BEZIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Autor raspoređuje bogatu i raznoliku etnomuzikološku djelatnost Vinka Žganca u četiri razdoblja. Prvo, od 1908. do 1925, obilježava objavljivanje zbirke zapisa i harmonizacija narodnih popijevaka iz Međimurja. Drugo, 1926-1944, prijelaznog je karaktera. Treće, 1945-1964, razdoblje je vrlo intenzivnog profesionalnog etnomuzikološkog rada - terenskih istraživanja, studijskog rada, izdavanja novih zbirki, nastave na Muzičkoj akademiji i organiziranja istraživačkog rada drugih stručnjaka. Četvrto razdoblje (1965-1976) započinje uspješnim nastavljanjem trećeg da bi se u podmaklim godinama Žgančeva života ograničilo na pripremanje i redigiranje nove velike zbirke iz Međimurja sa oko 2000 zapisa.

Istraživanje, prikupljanje, sređivanje, sistematiziranje i objavljivanje zapisa folklorne glazbe u Hrvatskoj - kao i one u Hrvata izvan domovine - smatrao je Vinko Žganec (1890 - 1976) svojim osnovnim životnim zadatkom. U tematski veoma širokom luku njegovih interesa i u izuzetnom obilju rezultata njegova rada ističu se tri znakovite odrednice:

- 1) Žgančev etnomuzikološki rad započinje zapisivanjem napjeva i tekstova međimurskih narodnih pjesama,
- 2) kroz čitav svoj život - i pored zaokupljenosti mnogim drugim poslovima - Žganec postojano navraća u Međimurje, istražuje i prikuplja građu u svom užem i širem zavičaju,

3) sistematizacija i priprema nekoliko tisuća **međimurskih** popijevaka za objavljivanje u novoj velikoj zbirci glavna su (premda nikako jedina) etnomuzikološka djelatnost u završnih desetak godina njegova života.

U prikazivanju i vrednovanju etnomuzikološkog rada akademika Vinka Žganca rasporediti ćemo njegovu etnomuzikološku djelatnost u četiri razdoblja: 1908-1925, 1926-1944, 1945-1964, 1965-1976.

Prvo razdoblje (1908-1925) označuju veliki uspjesi objavljenih zbirki međimurskih narodnih popijevaka. Prema osobnoj izjavi autoru ovih redaka, Žganec je bilježenjem međimurskih popijevaka započeo 1908. godine u vrijeme ljetnih školskih praznika u svom rodnom Vratišincu. U narednim godinama nastavio je u Kotoribi, u Prelogu i u drugim mjestima. Na osnovi pedesetak zapisanih napjeva već je 1912. sastavio referat što ga je čitao na jednom sjelu "Zbora duhovne mladeži" u zagrebačkom sjemeništu. U to je vrijeme kod profesora Franje Dugana privatno učio harmoniju i kontrapunkt. Građivo je uskoro toliko naraslo da je 1916. objavio prvi svezak (81 napjev), 1920. drugi (43 napjeva) i 1921. drugo izdanje prvog sveska međimurskih popijevaka, harmoniziranih za mješoviti zbor s naglašenim elementima srednjovjekovnih modusa. Etnomuzikološki su posebno vrijedne "Stvarne bilješke k Hrvatskim pučkim popijevkama iz Međimurja" (prvi svezak, str. 97-118).

Ohrabren izuzetnim uspjehom tih publikacija nastavlja još sustavnijim i intenzivnijim zapisivanjem. Njegov članak "Organizacija naše melografije" u tadašnjem zagrebačkom časopisu *Nova Evropa* (1922) najavljuje kasnijeg uspješnog organizatora prikupljanja vokalne folklorne glazbe u Hrvatskoj. Uz podršku profesora Dugana, Žganec je u izvanredno kratkom vremenu, već 1924. i 1925. godine, mogao objaviti 638 svjetovnih i 264 crkvene međimurske narodne pjesme - oba sveska u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (JAZU). Valja posebno istaći uvodnu popratnu studiju uz tu zbirku i autorov obrazložen raspored građiva na 1) starinske popijevke općeslavenskog karaktera, 2) popijevke po svojim glazbenim karakteristikama specijalno međimurske, i 3) melodije sa vidljivim utjecajima mađarskih popijevki, a zatim i onih iz središnje Hrvatske i istočne Slovenije (uz upozorenja na pojedine veoma srodne primjere napjeva iz mađarskih zbirki).

Drugo razdoblje (1926-1944) prijelaznog je značenja. U Somboru, u Bačkoj, Žganec se bavi pretežno pravničkom djelatnošću, prikuplja folklornu glazbu Hrvata u Bačkoj i povremeno nastavlja istraživanja i zapisivanja u Međimurju (potanje prikaze o toj djelatnosti izlažu referati "Zbirka zapisa dr. Vinka Žganca iz Sombora i okoline" (autor Nice Fracile) i "Popis radova akademika Vinka Žganca iz razdoblja njegova boravka u Somboru" (autor Miroslav Vuk).

Početkom 1941. godine Žganec se vraća u Zagreb. U prvim ratnim godinama izabran je za glavnog tajnika Hrvatskog autorskog društva (HAD). U toj funkciji predlaže da se u HAD-u osnuje arhiv napjeva narodnih pjesama ("Zbirka narodnih popijevaka"). HAD prihvata taj prijedlog i daje sredstva za tiskanje formulara za zapis narodnih vokalnih melodija. Ti su se formulari samo uz male izmjene od

1948. upotrebljavali u Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu (INU) sve do početka sedamdesetih godina.

Treće razdoblje (1945-1964) vrijeme je Žgančeva izvanredno intenzivnog, tematikom vrlo raznolikog i profesionalnog etnomuzikološkog rada.

Nakon završetka rata Žganec do 1948. radi u obnovljenom Muzikološkom odsjeku Etnografskog muzeja u Zagrebu. Dvije su vrste njegove etnomuzikološke djelatnosti u to vrijeme:

1) opsežna terenska istraživanja i zapisivanje folklorne glazbe u Hrvatskom zagorju, te u Koprivnici i njejoj okolini,

2) vrlo aktivno sudjelovanje na smotrama folklor (od općinskih do regionalnih i republičkih). - S jedne strane kao stručnjak prati priredbe i u neposrednim pripremama pred nastupe folklornih grupa može ponešto utjecati na repertoar i izvedbu (npr. na skraćivanje pojedinih točaka programa). S druge strane uspješno djeluje kao istraživač i zapisivač jer je često nakon službenog programa mogao posebno raditi s pjevačima i sviračima.

Konačni rezultat navedenih opsežnijih terenskih istraživanja bile su dvije opsežne, dragocjene i veoma poznate zbirke **Narodne popijevke Hrvatskog zagorja: Napjevi, 1950, Tekstovi, 1952 - i Etnomuzikološka studija tek 1971.** godine u Zborniku za narodni život i običaje, knj. 44, te zbirka **Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline, 1962.** - sve u izdanju JAZU. Rezultati sudjelovanja na smotrama bile su doduše manje rukopisne zbirke notnih zapisa, pohranjene u INU, ali kako su se smotre održavale u svim regijama diljem Hrvatske, naš je ugledni etnomuzikolog relativno brzo stekao izvrstan uvid u postojeću folklornu glazbu u Hrvatskoj. To se odrazilo i u poznatoj publikaciji (zbirci) **Hrvatske narodne pjesme i plesovi, svezak I, uredili dr. Vinko Žganec i Nada Sremec, izd. Seljačka sloga, Zagreb 1951,** u kojoj je polovicu od objavljenih napjeva zapisao V. Žganec. U toj zbirci (str. 5-9) objavio je vlastitu klasifikaciju hrvatske vokalne folklorne glazbe pod naslovom "**Osnovni stilovi hrvatskih narodnih pjesama**".

Ništa ne pretjerujemo ako kažemo da su pored drugih razloga upravo sve brojniji notni zapisi folklorne glazbe sa svoje strane indirektno pridonijeli i osnivanju Instituta za narodnu umjetnost kojemu je Žganec bio jedan od osnivača i prvi direktor (1948 - 1952).

Još dok je radio u Muzikološkom odsjeku Etnografskog muzeja, uspio je postići da je ta ustanova omogućila terenska istraživanja i zapisivanja i drugim melografima, glazbenim stručnjacima (npr. kompozitoru Antunu Dobroniću). Godine 1948. Žganec postaje dopisni član JAZU i sve do svoje smrti djeluje u Odboru za narodni život i običaje JAZU (potanje o tome u referatu Mirka Markovića). Kako je od 1948. i direktor INU-a, uspio je preko jedne i druge ustanove angažirati sada već veći broj glazbenika za terenska istraživanja i zapisivanja folklorne glazbe. Svojim člankom "Kako da leksikografiramo pučke popijevke" (**Muzičke novine, Zagreb, III/1948, br. 5-6, str. 1**) pobrinuo se da su se zapisivači pridržavali određenih načela tzv. finske škole, prije svega da

transpozicijama svih zapisanih melodija na zajednički završni ton g1 olakšaju međusobno uspoređivanje melodija.

Kad je u školskoj godini 1948/49. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu uveden predmet muzički folklor, Vinko Žganec (do uključivo 1965/66) drži predavanja iz tog predmeta, vodi seminar i povremenim stručnim ekskurzijama uvodi studente u terenski istraživački rad. Kako se potkraj pedesetih godina znatno smanjio opseg studija tog predmeta, Žganec 1962. u vlastitoj nakladi izdaje priručnik **Muzički folklor I: Uvodne teme i tonske osnove (skale): predavanja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu**, publikaciju koja je u znatnoj mjeri ublažila poteškoće nastale zbog reduciranog plana i programa za predmet muzički folklor. Rukopis drugog sveska, posvećen problemima ritma, nije objavljen.

Vinko Žganec pripada skupini stručnjaka koji su se istakli u pripremama i organizaciji Četvrte konferencije Međunarodnog savjeta za folklornu glazbu (International Folk Music Council - IFMC) 1951. u Opatiji - kao i popratnog velikog folklornog festivala. O tome поближе izvješćuje u svom članku "Hrvatski folklor na festivalu plesova i pjesama naroda Jugoslavije u Opatiji" (**Kulturni radnik**, Zagreb, IV/1951, 441-462). Još je dvadesetak godina kasnije Maud Karples, tadašnja počasna predsjednica IFMC-a zapisala da je taj festival "...nizom večernjih priredbi u kojima su sudjelovali izabrani plesači, pjevači i svirači iz svih republika Jugoslavije - događaj koji vjerojatno nikada neće biti nadmašen" ("The International Folk Music Council Twenty-One Years", **Yearbook of the International Folk Music Council**, Vol. 1, University of Illinois Press, Urbana, 1971, 21). Taj je međunarodni znanstveni skup hrvatskim i drugim jugoslavenskim etnomuzikolozima otvorio put u svijet. Formiran je Jugoslavenski komitet IFMC kojemu je Žganec predsjednik od 1952. do 1967. godine, a od 1955. do 1967. i član Izvršnog odbora IFMC. Sudjeluje na konferencijama IFMC kao referent i objavljuje svoje radove i u inozemstvu.

Član je osnivač Udruženja muzičkih folklorista Jugoslavije (1952. od 1955. Saveza folklorista Jugoslavije, od 1965. Saveza udruženja folklorista Jugoslavije), kao i Društva folklorista Hrvatske kome je od 1955. do 1963. predsjednik, a nakon toga počasni predsjednik.

Potkraj 1954. godine Vinko Žganec uspješno povezuje spremnost triju ustanova - Staroslavenskog instituta u Zagrebu, JAZU i INU da pristupe sistematskom istraživanju i magnetofonskom snimanju glagoljaškog pjevanja na području od Istre do srednje Dalmacije. Tako je započeo radom još jedan projekt na kojem Žganec od 1955. istražuje i snima glagoljaško pjevanje, kao i druge oblike tradicijskog crkvenog pučkog pjevanja, ponajviše na kvarnerskim otocima i u Dalmaciji - o čemu potanje izvješćuje npr. u **Ljetopisima JAZU** (knj. 62, 1957; knj. 63, 1959).

Izvanredna je širina Žgančevih znanstveno istraživačkih interesa. Sređuje i popisuje Kuhačevu ostavštinu te objavljuje rezultate tog rada - "Kuhačeva literarno-muzikološka ostavština" (**Muzička revija**, Zagreb, I/1950, 135-148). Priređuje za objavljivanje 6. svezak velike Kuhačeve zbirke **Južno-slovenske narodne popevke** (293 melodije). Istražuje i prikuplja primjere folklorne glazbe Hrvata u Mađarskoj o čemu izvješćuje u **Ljetopisima JAZU**, knj. 65 (1961), knj. 68

(1963). Uza sve to stiže obraditi i specifične teme - kao što su npr. "Melodije bečarca" (Zbornik za narodni život i običaje, knj. 40, Zagreb 1962, 513-523) i "Metrika i ritmika u versifikaciji narodnog dcseterca" (Narodna umjetnost, knj. 2, Zagreb 1963, 3-37). Redigira i komentira zbirku Jačkar - hrvatske narodne jačke iz Gradišća koju je sabrao Martin Meršić (Čakovec 1964). U toj se publikaciji nalaze i 32 Žgančeva zapisa napjeva.

Karakteristično je za Žgančev vrlo opsežan i veoma racionalno raspoređen rad (do jeseni 1964. kad odlazi u mirovinu) da u kratkom pregledu trećeg razdoblja njegove etnomuzikološke djelatnosti nismo stigli spomenuti ni sve veće rezultate njegova rada, tako npr. zbirke Hrvatske narodne pjesme kajkavske (1950), Međimurje u svojim pjesmama (1958), nismo naveli Žgančeve priloge u prvom izdanju Muzičke enciklopedije zagrebačkog Leksikografskog zavoda FNRJ (odnosno Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 1958. i 1963), ni u glasovitom leksikonu Die Musik in Geschichte und Gegenwart.

Četvrto razdoblje (1965-1976) počinje gotovo istim tempom i angažiranošću kojima se odlikovalo prethodno razdoblje. Žganec vrlo aktivno sudjeluje na znanstvenim skupovima - kako u domovini tako i u inozemstvu. Od značajnijih objavljenih radova izdvajamo tri: "Oredigiranju zbirki narodnih popijevaka", objavljeno na njemačkom jeziku u zborniku Volksmusik Südosteuropas: Südosteuropa Schriften, 7. Band, München 1966; "Odnos glagoljaškog crkvenog i svjetovnog pjevanja u Kvarnerskom području", Krčki zbornik, sv. 3, Krk 1971, 145-152) - i "Govor varijanata", Zbornik za narodni život i običaje, knj. 45, Zagreb 1971, 725-742), rad koji je izgrađen na temelju gradiva iz Međimurja, kako je to i sam autor (na str. 726) izričito upozorio: "...većina pjesama u svakoj generaciji, a često i u istoj generaciji varira. To se događa i u životu jednog te istog pjevača, katkada i u veoma kratkim vremenskim razmacima. Moja sakupljena građa u međimurskim pjesmama to jasno dokazuje obiljem primjera."

Žganec je, naime, još u drugom razdoblju nakon godine 1925, povremenim terenskim bilježenjem popijevaka u Međimurju nastavio svoja istraživanja iz prvog razdoblja. Tu je svoju djelatnost sustavno povećao u trećem razdoblju kad je od 1945. do 1956. svake godine radio u Međimurju. Od 1952. započeo je i magnetofonskim snimanjima; nakon 1956. nastavio je terenskim radom 1958-1961, 1964, 1967, i 1968. godine. Paralelno jesredinom šezdesetih godina započeo i izabiranjem te analiziranjem međimurskog gradiva u sklopu postepenih opsežnih priprema gradiva za tisak.

Unatoč svojim već visokim godinama, nije se mogao ograničiti samo na Međimurje. Kad se pokazala mogućnost za objavljivanje njegove građe prikupljene iz Zeline i okolice, obavio je 1973. dopunska istraživanja za zbirku iz toga područja (objavljenu 1979. godine, nakon autorove smrti). Godine 1974. izašla je u Čakovcu Žgančeva zbirka Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže u Mađarskoj koju je - kao i onu iz Zeline i okolice - za tisak priredio Zvonimir Bartolić.

Nakon navršene osamdesete godine života, veliki hrvatski etnomuzikolog postepeno smanjuje opseg i intenzitet svoga rada. Od 1971. godine u pripremanju

rukopisa nove velike međimurske zbirke pomaže mu Miroslav Vuk, rodom Međimurac, profesor glazbe u Zagrebu. Kad su se nakon nekoliko skraćivanja rukopisa zbirke dogovorili za opseg od ukupno 1963 popijevke i prema izvanglazbenim osobinama utvrdili 25 tematskih skupina - bilo je potrebno još samo dovršiti analize notnih zapisa izabranih napjeva. Akademik Žganec je taj posao uspješno započeo već krajem šezdesetih godina i želio da ga i sam dovrši. Sredinom sedamdesetih - kad je većina izabranih primjera već bila analizirana - Žganec postepeno posustaje, ali tek kraća teška bolest i smrt 12. prosinca 1976. definitivno zaključuju njegov opsegom i sadržajem doista velik etnomuzikološki rad.

THE ETHNOMUSICOLOGICAL WORK OF VINKO ŽGANEC

SUMMARY

The basic life striving and task of the Academician Vinko Žganec was research, collecting, systematization, editing and publishing of traditional music in Croatia, as well as of the music of Croats outside of their homeland, in Bačka (Vojvodina), in Hungary, and the Austrian province Burgenland. He occasionally ventured into more extensive themes as well (such as the Orientalisms in the Yugoslav traditional music).

The author has divided the results of Žganec's ethnomusicological work into four periods: 1908-1925, 1926-1944, 1945-1964, and 1965-1976.

The first period was marked by a series of success of published harmonised folk songs from Međimurje (1916, 1920), and particularly of two large volumes of secular and sacral songs from Međimurje - with an accompanying study (1924, 1925).

The second period was a transition period. In Sombor, Žganec was mainly engaged in barrister activities. He was collecting traditional music in Bačka, pursuing from time to time his research work in Međimurje. Upon his return to Zagreb, he initiated the action for the collecting of traditional music in the Croatian Author Society.

The third period was marked by Žganec's particularly intense professional activities, rather diversified in subjects. This was the period of systematic extensive field research work, collecting and analysis of material, and publishing of collections (such as: *Folk Songs of Hrvatsko Zagorje*, 1950, 1952, with the accompanying study being published as late as in 1971), continuation of his regular research work in Međimurje, research work on the Croatian glagolitic chant, venturing into specific subjects (such as the urban song - the so-called "varoška" song), the ethnomusicological work of Franjo Ks. Kuhač, editing of collections of other authors (F. Kuhač - the sixth volume; M.